

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

مدرسه علمیه کوثر
شهرستان قزوین

پایان نامه سطح دو (کارشناسی)

موضوع:

قسم های الهی در قرآن

استاد راهنما:

خانم مریم روشن

محقق:

مریم نجفی

زمستان ۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

مدرسه علمیه کوثر
شهرستان قزوین

پایان نامه سطح دو (کارشناسی)

موضوع:

قسم های الهی در قرآن

استاد راهنما:

خانم مریم روشن

محقق:

مریم نجفی

زمستان ۹۰

بسمه تعالی

تحقیق پایانی با موضوع:

که توسط سرکار خانم:

برای دریافت دانشنامه سطح دو (کارشناسی) تدوین شده است، توسط هیأت داوران مورد

ارزیابی قرار گرفته و در تاریخ / / ۱۳۰۰، با کسب رتبه

پذیرفته شده است.

استاد راهنما:

استاد داور:

مدرسه علمیه:

شهرستان:

امضای مدیر و مهر مدرسه

پاس و ستایش مخصوص پروردگاری است که آفریدگار جهانیان است. پروردگاری که انسان را به نیروی عقل بر بھکان برتری بخشید
و زمین و آسمان را به تنخیر انسان در آورد.

پاس می گویم خدای یگانه را که برای هدایت بشر انسانهای کاملی همچون پیامبران را فرستاد و در دنیای پیمان بر رسول خاتم حضرت رسول
اکرم (صلی الله علیه و آله) و خاندان پاک و مطهرش که همواره چراغ روشنی برای هدایت انسانها بوده اند.

نتیجه

سوگندهای قرآن از زیباییهای بیانی قرآن است که سرشار از معارف ارزشمند و آکنده از آموزه های سودمند است.

سوگند در کلام شیوه ای است به درازای حیات بشری و برای استوار سازی دیدگاهها و تأکید باورها و گفته ها بکار می رود و غالباً به اشیاء و کسانی که از دیدگاه سوگند یادکنندگان مقدس و ارجمند و بزرگ بوده و در زندگی آنان نقش مهمی داشته صورت می گرفته است.

قرآن نیز که به زبان عرب فرود آمده از این شیوه بیانی بهره جسته است اما بنیاد و روشهای آن را دگرگون کرده است.

خداوند در آیات قرآن با روشهای مختلف، گاه با ادله و برهان و گاه با بیان سرگذشت پیشینیان و یا بیان سوگندهای بسیار عظیم، اصول سه گانه دین را به اثبات رسانده و مورد تأکید قرار داده است. همانگونه که آوردیم جمله قسم از سه عنصر اصلی مقسم، مقسم به و مقسم له تشکیل شده است. آیات قرآنی که مقسم آن خداوند متعال است حجم بیشتری از آیات را به خود اختصاص داده است. سوگندهایی نیز از زبان بندگان خداوند اعم از مومن، کافر، منافق و یا ابلیس بیان شده است. سوال اصلی: قسم های الهی در قرآن کدامند؟ خداوند چگونه با قسم به اثبات اصول اساسی دین یعنی توحید، نبوت و معاد و همچنین حقانیت قرآن و وجود برخی از حالات انسان می پردازد؟

که خداوند با سوگند به ذات و ربوبیت خویش و همچنین با سوگند به مخلوقات با عظمتش همچون خورشید، ماه، آسمان، قرآن، ملائکه و ... از یکسو عظمت و جلالت این امور را مشخص می نماید و بدینسان انسان را به تدبیر و تفکر در این امور عظیم فرا می خواند و از سوی دیگر با این شیوه بیانی شگرف، اصول اساسی دین یعنی توحید، نبوت و معاد را به اثبات می رساند و همچنین در برخی از آیات به حقانیت قرآن و وجود بعضی از حالات در انسان می پردازد تا دیگر جای هیچگونه شک و شبهه ای برای انسانهای دیر باور باقی نماند. خداوند با قسم به ملائکه اصل توحید را مورد تأکید قرار داده است «والصافات صفاً فالزاجرات زجراً*فالتالیات ذکرأ*ان الهمکم لواحد» سوگند به صف بستگان که صفی با (شکوه) بسته اند، و به زجرکنندگان که به سختی زجر می کنند و به تلاوت کنندگان (آیات الهی) که قطعاً معبود شما یگانه است. و با سوگند به قرآن، نبوت را مورد تأکید قرار داده است. «یس والقرآن الکریم انک لمن المرسلین». یاسین، سوگند به قرآن حکمت آموز که قطعاً تو از (جمله) پیامبرانی. و با

سوگند به طور و کتاب مسطور و بیت معمور و... معاد و عذاب الهی را از امور محقق و حتمی الوقوع معرفی کرده است. «والطور و کتاب مسطور فی رق منشور و البیت المعمور و... ان عذاب ربک لواقع».

همان گونه که مشخص گردید بین مقسم به و مقسم له پیوند محتوایی وجود دارد. تناسب و پیوند در میان آیات قرآن یکی از معارف ارزنده علوم قرآن است. قرآن همانطور که از جهت فصاحت الفاظ و شرافت معانی اش معجزه است از نظر نظم و ترتیب آیاتش نیز اعجاز دارد.

پیوند و ارتباط میان مقسم به و مقسم له در بیشتر آیات قسم با ظرافت و لطافتی شگرف وجود دارد که در برخی از موارد با تدبر بیشتری به این ارتباط دست می یابیم. به طور کلی از این شیوه بیانی می توان درسهای آموزنده ای آموخت و در جهت تثبیت مدعا و استوارسازی محتوای سخن بهره ها جست و علاوه بر آن با تفکر و تدبر در موارد سوگند به عظمت و جلالت این امور پی برد و ارزش آنان را دانست. در برخی موارد سوگند اثرش از یک برهان منطقی بیشتر است. با بررسی ۳۳ سوره با ۱۳۷ آیه قسم (سوگندهای الهی) مشخص گردید که تمام آیات بجز یک مورد (آیه ۶۵ سوره نساء) همگی از آیات مکی هستند و این نشان می دهد که خداوند در ابتدای نزول قرآن با اهل مکه به شیوه استدلال سخن نگفته است زیرا زمینه اینگونه بحثها نبوده و از سوی دیگر چنانچه گفتیم سوگند یادکردن در نزد اعراب بسیار رواج داشته و نزد آنان بسیار محترم بوده است لذا خداوند با این شیوه بیانی با آنان سخن گفته است تا دل آنان را نرم و توجه آنان را به آیات روشنگر و هدایتگر الهی جلب نماید.

فهرست منابع

قرآن مجید، استاد محمد مهدی فولادوند، تهران، دارالقرآن الحکیم، ۱۳۷۶

منابع فارسی:

۱. ابوزهرة، محمد، معجزة بزرگ (پژوهشی در علوم قرآنی)، محمود ذبیحی، مشهد، بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی، ۱۳۷۰
۲. ابی عبدالله شمس الدین محمدابن جمال الدین مکی العاملی، شهید اول، لمعه دمشقیه، محسن غرویانی، علی شیروانی، قم، دارالفکر، ۱۳۷۳ ه ش
۳. بنت الشاطی، عایشه عبدالرحمن، اعجاز بیانی قرآن، حسین صابری، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۶
۴. جرجانی، عبدالقاهر، دلائل اعجاز فی القرآن، سید محمد رادمنش، مشهد، موسسه چاپ و انتشار آستان قدس رضوی، ۱۳۶۸
۵. حجتی، سید محمد باقر، تفسیر سوره واقعه، تهران، مرکز انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۱
۶. خمینی، سید روح الله، تحریر الوسيله، تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲
۷. دستغیب، عبدالحسین، گناهان کبیره، ناس، تهران، ۱۳۷۲، ج ۱
۸. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، محمد معین، سید جعفر شهیدی، تهران، دانشگاه تهران، ج ۳
۹. ذهنی تهرانی، سید محمد جواد، شرح لمعه، انتشارات وجدانی، ج ۲۱
۱۰. رزاقی، ابوالقاسم، سوگندهای قرآن، قم، انتشارات توحید، ۱۳۶۱
۱۱. راغب اصفهانی، ابوالقاسم الحسین ابن محمد، مفردات الفاظ القرآن، سید غلامرضا خسروی حسینی، تهران، انتشارات مرتضوی، ۱۳۶۹
۱۲. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن، الاتقان فی علوم القرآن، سید مهدی حائری قزوینی، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۳، ج ۲
۱۳. شریعتی، محمد تقی، تفسیر نوین (جزء سی ام)، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴، ج ۲
۱۴. شعرانی، ابوالحسن، نثر طوبی، محمد قریب، کتابفروشی اسلامیه، ۱۳۸۸
۱۵. صدر، سید موسی، اسلام و فرهنگ قرن بیستم، علی حجتی کرمانی، تهران، کانون نشر و پژوهش های اسلامی، بی تا
۱۶. طالقانی، سید محمود، پرتوی از قرآن، آرون، ۱۳۸۷، ج ۱
۱۷. طباطبائی، سید محمد حسین، ترجمه المیزان فی تفسیر القرآن، محمد جواد حجتی کرمانی، تهران، بنیاد علمی و فکری علامه طباطبائی، ۱۳۶۴
۱۸. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، دارالکتب الاسلامیه، ج ۱ و ۷
۱۹. قطب، سید، ترجمه تفسیر فی ظلال القرآن (جزء سی ام)، محمد علی عابدی، تهران، مرکز نشر انقلاب، ۱۳۶۱

۲۰. کیانی، حسین، سوگند در زبان و ادب فارسی، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۱

۲۱. کمائی، مینا، پژوهشی در سوگندهای قرآن کریم، تهران، ۱۳۷۸

۲۲. مشکینی، علی، درسی از قرآن (تفسیر سوره صاد)، قم، دفتر انتشارات اسلامی، بی تا

۲۳. مطهری، مرتضی، تفسیر سه سوره از قرآن، مشهد، انتشارات هجرت، بی تا

۲۴. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، قم، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۲

۲۵. نهج البلاغه، جعفر شهیدی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۴

منابع عربی:

۲۶. آلوسی، ابوالفضل شهاب الدین محمود، روح المعانی ف تفسیر القرآن العظیم السبع المثانی، بیروت، داراحیاء

التراث العربی، ۱۴۰۵ ه ق

۲۷. ابن قیم الجوزی، شمس الدین محمد ابن ابی بکر، التبیان فی اقسام القرآن، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۰۲ ه

۲۸. ابن فارس، ابوالحسین احمد، معجم مقاییس اللغة، بیروت، مکتب الاعلام الاسلامی، ج ۵، بی تا

۲۹. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دارالحیاء التراث العربی، ۱۴۰۲ ه ق، ج ۱۰

۳۰. ابن هشام الانصاری المصری، ابو محمد عبداله، مغنی اللیب، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا، ج ۱

۳۱. ابو حیان اندلسی القرناطی، محمد بن یوسف، تفسیر البصر المحیط، بیروت، دارالفکر، ۱۴۰۳ ه ق

۳۲. البهی، محمد، التفسیر الموضوعی للقرآن الکریم (تفسیر سوره صاد)، قاهره، وهبه، ۱۳۹۸ ه ق

۳۳. بنت الشاطی، عایشه عبدالرحمن، التفسیر البیان للقرآن الکریم، مصر، دارالمعارف، ۱۳۸۸ ه ق، ج ۲

۳۴. الراغب الاصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، صفوان عدنان داوودی، دمشق، دارالقلم، ۱۴۱۲ ه ق

۳۵. الزمخشری، جارالله محمود ابن عمر، الکشاف (وهو تفسیر القرآن الکریم)، بیروت، دارالکتب العربی، بی تا، ج ۴

۳۶. الزرکشی، بدرالدین محمد بن عبدالله، البرهان فی علوم القرآن، یوسف عبدالرحمن المرعشی، بیروت،

دارالمعرفه، ۱۴۱۵ ه ق، ج ۲

۳۷. الطبرسی، ابوعلی الفضل بن الحسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، سیدهاشم رسولی محلاتی، بیروت،

داراحیاء التراث العربی، ۱۴۱۲ ه ق

۳۸. الطبری، محمد بن جریر، جامع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دارالمعرفه، بی تا، ج ۱۲

۳۹. الطریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، سیداحمد حسینی، تهران، انتشارات مرتضوی، ۱۳۶۲ ه ش، ج ۲

۴۰. الطوسی، ابو جعفر محمد بن الحسن، التبیان فی تفسیر القرآن، احمد حبیب، قصیر العاملی، بیروت، داراحیاء التراث

العربی، ۱۴۰۹ ه ق، ج ۱۰

۴۱. طنطاوی جوهری، الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۲ ه ق، ج ۲۵

۴۲. عون، علی ابوالقاسم، اسلوب القسم و اجتماعه مع الشرط فی رحاب القرآن الکریم، بیروت، منشورات جامعه

الفتاح، ۱۹۹۲ م

٤٣. على العامر، فارس، ظاهره القسم فى القرآن الكريم، قم، منشورات انوار الهدى، ١٤١٤ هـ ق
٤٤. العروسى الحوىزى، عبدعلى ابن جمعه، تفسير نور الثقلين، سيدهاشم رسولى محلاتى، قم، العلميه، بى تا، ج ٥
٤٥. عبدالباقى، محمدفواد، المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الكريم، قاهره، دارالكتب المصريه، ١٣٦٤ هـ ق
٤٦. عبده، محمد، تفسير القرآن الكريم (جزء عم)، بيروت دار ابن زيدون، ١٤٠٩ هـ ق
٤٧. الفخر الرازى، التفسير الكبير، بيروت، دار احياء التراث العربيه، بى تا
٤٨. فتحى الراوى، كاظم، اساليب القسم فى اللغه العربيه، بغداد، المستنصره، ١٣٩٧ هـ ق
٤٩. فضل الله، محمد حسين، اليمين، والعهد و النذر، بيروت، دارالملك، ١٩٩٦ م
٥٠. الفراهيدى، الخليل بن احمد، قم، دارالهجره ١٤٠٥ هـ ق، ج ٥
٥١. فيض كاشانى، محمد حسن، تفسير الصافى، تهران، دارالمرتضى للنشر، بى تا، ج ٥
٥٢. القمى، ابوالحسن على بن ابراهيم، تفسير القمى، سيد طيب الموسوى الجزائرى، قم، دار الكتاب للطباعه و النشر، ١٣٨٧ هـ ق
٥٣. قطب، سيد، فى ظلال القرآن، بيروت، دارالشروق، بى تا، ج ٥ و ٦
٥٤. المراغى، احمد مصطفى، تفسير المراغى، بيروت، دار احياء التراث العربى، بى تا، ج ٢٩